

УДК 811.111'25:37.02.

О. Р. СВІТЛИЧНА

НАВЧАННЯ УСНОГО ПОСЛІДОВНОГО ДВОСТОРОННЬОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ПЕРЕКЛАДУ У ФІНАНСОВО- БАНКІВСЬКІЙ ГАЛУЗІ

Обґрунтовано етапи навчання майбутніх перекладачів усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу. Представлено модель та систему вправ для навчання такого перекладу у фінансово-банківській сфері. Представлені результати емпіричних досліджень щодо визначення вагомих факторів, які впливають на якість виконання усного послідовного професійно орієнтованого перекладу.

Ключові слова: майбутній перекладач, методика навчання усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу, модель навчання.

Е. Р. СВЕТЛИЧНАЯ

ОБУЧЕНИЯ УСТНОМУ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОМУ ДВУСТОРОННЕМУ ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОМУ ПЕРЕВОДУ В ФИНАНСОВО-БАНКОВСКОЙ СФЕРЕ

Обоснованы этапы обучения будущих переводчиков устному последовательному двустороннему профессионально ориентированному переводу. Представлены модель и система упражнений для обучения этого в финансово-банковской сфере. Представлены результаты эмпирических исследований для определения весомых факторов, оказывающих влияние на качество выполнения устного последовательного профессионально ориентированного перевода.

Ключевые слова: будущий переводчик, методика обучения устному последовательному двустороннему профессионально ориентированному переводу, модель обучения.

O. R. SVITLYCHNA

METHODOLOGY OF DEVELOPING SKILLS IN TWO WAY CONSECUTIVE DISCOURSE INTERPRETING IN FINANCIAL AND BANKING SPHERE

The author substantiates succession of phases of teaching two way consecutive discourse interpretation and presents a battery of exercises for teaching students majoring in Translation to make two way consecutive translation in financial and banking sphere, as well as the model of the said teaching. A number of empirical studies are carried out to establish the relative weight of factors considered relevant to quality judgements both in consecutive interpreting and discourse interpreting.

Keywords: methodology of teaching two way consecutive discourse interpretation, students majoring in Translation, model of teaching.

За умо нинішньої глобалізації світу, зростання різнобічних зв'язків між державами і їх громадянами можна впевнено сказати, що професія перекладача стала однією з найбільш потрібних і поширених. Змінилося соціальне замовлення на цю професію, стали висуватися інші вимоги до підготовки фахівців у цій сфері, які зумовлені стрімкими змінами політичної, соціальної та економічної кон'юнктури та міжнародних відносин. Значно зросли вимоги до

професійної компетенції перекладача, з'явилася необхідність у підготовці фахівців, які могли б як перекладачі впевнено конкурувати на європейському й міжнародному ринках праці.

У зв'язку з цим зросла роль національних і міжнародних професійних організацій перекладачів. Крім того, відповідно до міжнародних стандартів стосовно підготовки фахівців з усного перекладу, в галузі перекладацької діяльності визначені окремі напрямки професійної підготовки перекладачів.

Що стосується дослідження питання навчання усного професійно орієнтованого перекладу у нашій країні, то на цей час існує кілька досліджень, серед яких можна назвати праці Л. М. Черноватого, щодо принципів складання вправ для навчання галузевого перекладу, Г. Е. Мірама, щодо навчання різних видів усного перекладу, С. Є. Максимова, щодо навчання двостороннього послідовного перекладу, а також роботи з методики навчання усного перекладу Т. В. Ганічевої, А. С. Ольховської, В. В. Соколової, тощо. На жаль, Державний стандарт вищої професійної освіти України щодо підготовки дипломованого фахівця з перекладу не містить жодної докладної спеціалізації для перекладацьких професій, тим самим не враховуючи нові потреби суспільства. Таким чином, спостерігається вагомий розрив між соціальним замовленням і практикою підготовки перекладачів. Значною мірою цей розрив обумовлений нерозробленістю теорії і методики в цій галузі навчання перекладу.

Завдання нашого дослідження полягає у тому, щоб теоретично обґрунтувати, практично розробити та експериментально перевірити методику навчання студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ) усного послідовного двостороннього перекладу (УПДП) у фінансово-банківській галузі.

Метою статті є обґрунтування етапів навчання УПДП у фінансово-банківській галузі і розробка відповідної моделі навчання.

У процесі розробки системи вправ для навчання професійно орієнтованого УПДП ми спиралися на загальну систему вправ, упорядковану Н. К. Склярєнко [1, с. 69–70], та нейрофізіологічну модель ретикулярної активуючої функції Ф. Массіміні і М. Карлі з урахуванням послідовності дій перекладача у фазі ухвалення перекладацького рішення у процесі перекладу [2, с. 206–208], що допомогло визначити послідовність вправ нашої системи для навчання УПДП у фінансово-банківській галузі.

Оскільки наша система вправ для навчання професійно орієнтованого УПДП призначена для навчання студентів магістратури, беремо до уваги той факт, що в них вже є перекладацькі знання, сформовані певні навички і уміння для виконання усного послідовного перекладу. Таким чином, нашим завданням є підвищення рівня автоматизму існуючих навичок і вдосконалення умінь УПДП. Стосовно знань у галузі банківської справи і фінансів, необхідних для виконання професійно орієнтованого УПДП беремо до уваги той факт, що базові знання в цій галузі були отримані студентами під час вивчення предметів «Основи економічної теорії», «Основи банківської справи», «Банківські і міжнародні розрахунки» «Основи маркетингу», а також під час занять з ділової англійської мови. Нашою метою щодо вивчення предмета спеціалізації є поглиблення і систематизація спеціальних знань студентів у цій галузі за допомогою підбору навчального матеріалу.

Процес навчання складається з двох етапів: доперекладацького та перекладацького, який відповідно розподіляється на два підетапи – оформлення та реалізації перекладу. Послідовність етапів навчання визначається порядком дій перекладача у фазі ухвалення перекладацького рішення: доперекладацький аналіз тексту – прийняття перекладацького рішення – реалізація перекладу.

До нашої системи вправ для навчання професійно орієнтованого УПДП входять три підсистеми вправ для:

- формування спеціальних та стратегічних навичок професійно орієнтованого УПДП;
  - формування навичок та розвитку умінь реалізації професійно орієнтованого УПДП;
  - удосконалення умінь реалізації професійно орієнтованого УПДП.
- Кожна підсистема вправ складається з двох груп вправ. Отже, система містить шість груп вправ для:

- формування спеціальних навичок професійно орієнтованого УПДП;
- формування стратегічних навичок професійно орієнтованого УПДП;

- формування навичок та розвитку спеціальних умінь професійно орієнтованого УПДП;
- формування навичок та розвитку умінь презентації тексту у процесі професійно орієнтованого УПДП;
- удосконалення умінь синхронізації перекладацьких дій у процесі професійно орієнтованого УПДП;
- удосконалення умінь професійно орієнтованого УПДП.

До складу першої групи вправ першої підсистеми входить чотири підгрупи вправ для: (1.1.1) формування навичок точної передачі прецизійної інформації; (1.1.2) формування навичок передавання змісту та формування понятійного апарату для професійно орієнтованого УПДП; (1.1.3) ознайомлення та формування навичок використання універсального перекладацького скоропису (УПС) для позначення ключової інформації і (1.1.4) формування навички переключення в межах відібраної семантичної системи.

До другої групи вправ входять вправи для формування навичок побудови тексту перекладу та аналітичні вправи для формування стратегічних навичок пошуку оптимального перекладацького рішення, призначені для засвоєння студентами перекладацьких стратегій та прийомів, характерних для дискурсу перекладацької спеціалізації.

Друга підсистема вправ для формування навичок та розвитку умінь професійно орієнтованого УПДП містить дві групи вправ для: (2.1) формування навичок та розвитку спеціальних умінь професійно орієнтованого УПДП, яка складається з вправ для збільшення місткості пам'яті у процесі професійно орієнтованого УПДП, формування навичок перекладу кліше, фразеологізмів, прислів'їв, приказок, «крилатих виразів», формування навичок та розвиток умінь перефразування, формування навичок та розвиток умінь УПС, формування умінь переключення з однієї мови на іншу, формування понятійних умінь, на формування навичок та розвиток умінь прогнозування, формування навичок та розвиток умінь трансформації та на розвиток умінь виділення ключової (опорної) інформації; (2.2) групу вправ для формування навичок та розвиток умінь презентації тексту у процесі професійно орієнтованого УПДП.

Третя підсистема вправ для удосконалення умінь професійно орієнтованого УПДП складається з двох груп вправ: (3.1) групи вправ для удосконалення умінь синхронізації перекладацьких дій, куди входять вправи на швидкісне запам'ятовування та тривале збереження прецизійної інформації різних видів і вправи для удосконалення умінь актуального членування у процесі професійно орієнтованого УПДП; (3.2) групи вправ для удосконалення умінь реалізації у процесі професійно орієнтованого УПДП, яка включає вправи для удосконалення умінь багаторазового переключення та вправи на реалізацію професійно орієнтованого УПДП. Вправи групи (3.1) спрямовані на групову роботу студентів для удосконалення необхідного для кожного усного перекладача умінь працювати у команді та синхронізувати свої дії не тільки щодо кількості завдань, які одночасно виконуються у процесі перекладу, а й налаштовуватися на потреби свого партнера/ів з яким/и він разом працює. Вправи групи (3.2) призначені для удосконалення умінь реалізації професійно орієнтованого УПДП із застосуванням УПС, тлумаченням термінології і контролем темпу мовлення.

Передбачається, що виконання вправ у кожній підсистемі відбувається послідовно: від відпрацювання окремих елементів операцій та дій до виконання самої діяльності – професійно орієнтованого УПДП. При цьому кожна підсистема відрізняється від попередньої підсистеми рівнем, на якому виконуються вправи: у першій підсистемі вправи виконуються на рівні «слово–фраза–понадфразова єдність»; у другій підсистемі вправи виконуються на рівні «понадфразова єдність–міні текст–текст»; у третій підсистемі вправи виконуються на рівні «міні текст–текст».

Крім того, у системі вправ, яку ми пропонуємо, необхідно визначити типи та види вправ, які до неї входять. Слідом за Н. К. Склярєнко вважаємо, що основними критеріями типології вправ є: наявність ігрового компонента, вмотивованість, ступінь комунікативності, спрямованість навчальної діяльності на прийом або подання інформації, ступінь керування, спосіб організації та необхідність забезпечення опорами [3, с. 10].

Щодо першого критерію, необхідно відзначити, що в запропонованій нами системі вправ ігровий компонент займає особливе місце, в групі вправ для формування навичок та

розвитку умінь презентації тексту у процесі професійно орієнтованого УПДП студентам пропонується приймати участь в різних рольових іграх, ситуації яких максимально наближені до реальних ситуацій фахової діяльності перекладача (презентації, інтерв'ю, конференції, переговори тощо). Крім того, ігровий компонент присутній у вправах підетапу реалізації, де студенти виконують переклад-ланцюг та естафетний переклад, який сприяє удосконаленню умінь, необхідних для роботи перекладача в умовах багатомовної конференції.

За другим критерієм розподілу вправ усі вправи нашої системи є вмотивованими відповідно до загальнометодичного принципу комунікативності.

Щодо ступеня комунікативності, який є третім критерієм типології вправ, то, приймаючи до уваги особливості усного перекладу як діяльності, наша система вправ складається з некомунікативних (імітація, зіставлення, ехоповтор тощо), умовно-комунікативних (виконання вправ на різні види перекладу) та комунікативних вправ (рольові ігри).

Вправи за четвертим критерієм поділяються на рецептивні, репродуктивні, рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні та продуктивні. Зазначимо, що до нашої системи вправ включено чотири типи. Рецептивні (знайдення «зайвого» терміна, пошук правильної дефініції до терміна) виконуються на першому доперекладацькому етапі. До рецептивно-репродуктивних вправ у нашій системі відносяться вправи на тренування різних видів пам'яті (мнемотехніка, безасоціативне та асоціативне запам'ятовування), ехоповтор, розшифрування абrevіатур, переклад топонімів, синонімічний переклад, формування навичок та розвиток умінь УПС. Ці вправи виконуються на обох етапах навчання. Рецептивно-продуктивними вправами є вправи на прогнозування (закінчення речення або тексту) та поглиблення понятійних знань студентів (вправи на тлумачення запропонованих термінів тощо), які виконуються на підетапах технізації та реалізації. Продуктивні вправи нашої системи сприяють розвитку творчої діяльності студентів, невербальних та просодичних умінь, поглиблюють їхні знання предмету спеціалізації. Це вправи на виконання презентацій, інтерв'ю, докладів на конференціях тощо з подальшим перекладом. Крім того, до цього типу вправ відносяться вправи на прогнозування та розвиток перекладацької здогадки (продовжити запропонований уривок тексту). Продуктивні вправи виконуються на підетапах оформлення та реалізації.

Згідно із п'ятим критерієм щодо ступеня керування діями студентів необхідно відзначити, що ступінь керованості вправ нашої системи буде залежати від етапу. На доперекладацькому етапі дії студентів будуть повністю або частково керованими, на перекладацькому – частково або мінімально керованими.

Згідно з шостим критерієм ми застосовуємо у нашій системі вправ індивідуальні, парні та групові форми роботи і типи вправ.

Згідно із сьомим критерієм вправи нашої системи розділяються на вправи без опор, та із штучно створеними і природними опорами. При цьому виконання вправ з опорами в нашій системі вправ характерно для першої і другої підсистеми (для виконання вправ для перекладу з аркушу, зворотнього перекладу, аналітичних вправ на компресію і декомпресію тощо); у третій підсистемі використання опор зводиться до мінімуму – це можуть бути суб'єктивні опори, складені студентами у формі плану або нотаток за допомогою УПС.

Наведемо приклади вправ деяких груп та підгруп системи вправ для навчання професійно орієнтованого УПДП.

Приклади вправ першої підсистеми вправ для формування спеціальних та стратегічних навичок професійно орієнтованого УПДП.

Приклад 1. Вправа на формування навички буквено-цифрового кодування (переключення з буквеного на цифровий код без контексту).

Інструкція: Виконайте вправу на безасоціативне запам'ятовування низок чисел та слів. Повторюйте низки чисел і термінів у наданих паузах. Під час повторного прослуховування перекладіть з англійської українською, та з української англійською.

- перший транш позики МВФ, кредит у розмірі 8 млрд. доларів США, рівень інфляції виріс на 3%;
- \$4mln credit, debt servicing costs rose 7%, a 10% stake in;
- роботу втратили 250 000 осіб, інвестиції у високотехнологічне обладнання збільшилися на 25%, довгостроковий кредит на 3 роки;

- \$83 000 in cash, GDP rose by 4%, GNP declined 5%;
- приплив капіталу у першому кварталі 2012 р., відрахування до резервів зросли у 2,5 разу, зовнішній борг 300 млрд. доларів.

Приклад 2. Вправа на формування понятійного апарату, тренування уваги, аудитивних навичок та аналітичних здібностей перекладача для виконання усного професійно орієнтованого УПДП.

Інструкція: Прослухайте групи термінів, у кожній з них є тематично зайвий термін. Визначте його та вимовте вголос під час паузи.

Investor, International Investment Funds Association, Social Investment Organization, capital-productive investment, *purchasing power parity*, negative investment, consumer capital investment, human investment.

Heavy sell-off in the currencies, non-performing loan, economic downturn, ruble depreciation, a restricted dividend, bailout, recovery of the economy, asset deterioration, to make an acquisition, toxic assets, stagflation, recession, subprime assets;

Accrued expenses to be paid, allocations to reserves, capital inflow, capital investment, crediting on account, charging.

Приклад 3. Вправа на ознайомлення та засвоєння символів УПС для позначення ключової інформації.

Інструкція: Розшифруйте наступні символи УПС. Запишіть терміни українською мовою.

- 1) Вал,
- 2) $\approx$ с,
- 3) A^2 ,
- 3) 3^2 ,
- 4) δ ,
- 5) $T\downarrow$,
- 6) ∞ ,
- 7) аq,
- 8) sec,
- 9) sub borг,
- 10) sub mort $\downarrow$.

Приклад 4. Вправа на формування навичок порівняльного аналізу прийомів та стратегій для виконання професійно орієнтованого УПДП.

Інструкція: Порівняйте надані у колонках варіанти оригіналу та перекладу речень. Визначте перекладацькі трансформації та прийоми, які були застосовані.

<p>1. <i>When Bryan Sanderson was appointed, it was said that he was not as impressive a chairman as could have been found.</i></p> <p>2. <i>In February, you said that you would take a \$737m write-down on your investment in Sovereign Bancorp, the troubled US savings and loan institution, in which you have a minority stake and an option to increase your shareholding.</i></p>	<p>1. При призначенні Брайана Сандерсона на пост голови була висловлена думка, що можна було знайти більш підходящу кандидатуру.</p> <p>2. У лютому Ви сказали, що Вашому банку прийдеється частково списати з рахунку 737 млн. доларів інвестицій, вкладених в Sovereign Bancorp, американську депозитно-кредитну установу, яка переживає не кращі часи. Ваш банк володіє меншою часткою і має право на додаткову квоту, що дає можливість збільшити Вашу частку володіння акціями.</p>
---	--

Приклади вправ другої підсистеми вправ для формування навичок та розвитку умінь реалізації професійно орієнтованого УПДП.

Приклад 5. Вправа на розвиток умінь прогнозування.

Інструкція: Прослухайте і завершіть висловлювання, пропонуючи максимальну кількість варіантів. Запишіть їх на електронний носій й перекладіть послідовно у двосторонньому режимі.

Індивідуальні вклади – це одне з джерел...

The most appealing sectors for investment in Ukraine are...

Приклад 6. Вправа на розвиток умінь презентації тексту перекладу. Інструкція:

Підготуйте презентацію за однією з запропонованих тем: «Investment climate of Ukraine», «Найбільші країни-інвестори», «How To Invest Successfully in Uncertain Times», «Проблеми залучення інвестицій у країну», «Роль іноземних інвестицій в економіці України», «Investing in Gold». Під час презентації усі студенти, крім промовця, по черзі виконують роль перекладача. Наприкінці презентації усі присутні задають питання промовцю, а студент, який виконує роль перекладача, перекладає запитання й відповіді послідовно у двосторонньому режимі. Після закінчення перекладу всі студенти дають оцінку презентаційним якостям промовця та оцінюють перекладачів за критеріями: точності, швидкості, зрозумілості та вміння ефективно презентувати текст перекладу.

Приклади вправ третьої підсистеми вправ для удосконалення умінь реалізації професійно орієнтованого УПДП.

Приклад 7. Вправа на розвиток та удосконалення умінь багаторазового переключення з однієї мови на іншу та уміння працювати у групі.

Інструкція: Виконайте переклад діалогу у режимі «ехопереклад», працюючи в парах. У процесі «ехоперекладу» перший студент прослуховує фразу і перекладає її українською або англійською мовами, залежно від того, якою мовою вона прозвучала. Відповідно другий студент, спираючись на переклад свого товариша і користуючись тим, що він запам'ятав з тексту перекладу, відразу перекладає фразу вихідною мовою.

Приклад 8. Вправа «Снігова куля» на розширення обсягу оперативної пам'яті.

Інструкція: Виконайте переклад тексту у режимі «снігова куля». У процесі перекладу студенти слухають текст і перекладають речення послідовно, щораз повторюючи спочатку переклад попередніх речень, а потім додаючи переклад тільки що прослуханого речення так, щоб наприкінці вправи вийшов зв'язний текст.

Модель навчання професійно орієнтованого УПДП спирається на загальнодидактичні та методичні принципи, які при навчанні цього перекладу реалізуються з урахуванням його специфіки. У представленій моделі, яка включає два модуля, на навчальний матеріал одного змістового модуля виділяється 1 кредит (36 годин аудиторної роботи, 8 годин індивідуальної роботи під керівництвом викладача, 36 годин самостійної роботи). Усього модель навчання складається з 162 годин, з яких 72 години – практичні заняття, 74 години – самостійна робота студентів, 16 годин – індивідуальна робота студентів під керівництвом викладача, що сукупно дорівнює 2 кредитам. Індивідуальна робота студентів у кожному модулі передбачає їх самостійну роботу з додатковими завданнями в межах кожної підсистеми вправ з

використанням мультимедійного обладнання та врахуванням їхніх індивідуальних особливостей, здібностей і потреб.

Обидва модулі моделі навчання професійно орієнтованого УПДП мають тематично-циклічний характер і побудовані за однаковою схемою. Розподіл часу на самостійну роботу виконується за такою ж схемою.

Перспективними напрямками нашого дослідження вважаємо перевірку ефективності розробленої системи вправ та створення на її основі комплексу вправ для навчання усного послідовного двостороннього професійно орієнтованого перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. / О. Б. Бігич, Н. О. Бражник, С. В. Гапонова, Г. А. Гринюк і ін.; під кер. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
2. Робинсон Д. Как стать переводчиком: введение в теорию и практику перевода; / Д. Робинсон; пер. с англ. – М.: Кулиц - Образ, 2005. – 304 с.
3. Складенко Н. К. Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов / Н. К. Складенко // Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики викладання іноземних мов: зб. наук. праць. – К.: КДПШМ, 1992. – С. 9–14.